

چالش گروه قراردادی در موازنه عقود در حقوق ایران

مهدی کریمیان راوندی^{۱*}، قاسم محمدی^۲

۱. دانش آموخته دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

۲. دانشیار دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

(دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۰۵ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۲۲)

The Challenge of the Contracting Group in Iranian Law

Mehdi Karimianravandi^{*1}, Ghasem Mohammadi²

1. Graduated with a Doctorate in Private Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

2. Associate Professor of Private Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

(Received: 26/Jun/2022

Accepted: 11/Apr/2023)

Abstract

The fact that, nowadays, private law evolutions have contributed to reciprocal impact of contracts is a inevitable issue and even in law- based terms, it pinpoints the question of why and how such an interaction? which is in conflict with law-based principles should be ever mentioned? In this regard, in local law the key challenge is that, in some cases, the formation and co-existence of contracts have created the development of the compound of same-weight contracts phenomenon of a contract regardless of private law, and this has led to the ignorance of common rules. However, this condition is unavoidable in several contracts in the fields of foreign transaction Oil and petroleum contractors, competition and international refereeing. On this account, the main obsession of this article is to prove the difficulty of accepting contractual groups in Iran, s law due to conceptual ambiguity, its contradiction with defined contracts organization, disability in the application of law principles and the inefficiency of legal justifications. The results of this text are related to the necessity of vivid differentiation between application of contractual group in local law and the international one.

Keyword: Economic Solidarity, Legal Identification, Coexistence of Contracts, Compulsory Contract, Contract Group.

چکیده

اینکه امروزه تحولات حقوق خصوصی موجب تأثیر متقابل عقود برهم شده موضوعی غیرقابل انکار است و حتی از نظر حقوقی این سوالات را مطرح می سازد که چرا و چگونه چنین پیوندی معایر اصول حقوقی باید ایجاد شود؟ آیا چنین پلورالیسم (چندگانگی) ساختاری با اصول حقوقی حاکم بر قراردادها هماهنگی دارد یا خیر؟ فرضیه اصلی پژوهش بررسی این چالش است که در حقوق داخلی گاه تشکیل و همزیستی عقود با هم مشکل رویش پدیده مجموعه قراردادهای هموزن یک قرارداد را بدون در نظر گرفتن اصول حقوقی ایجاد کرده و موجب نادیده گرفتن قواعد عمومی شده اند. در حالی که این وضعیت در قراردادهای متعدد دیگری در زمینه های تجارت خارجی، نفت و گاز، پیمانکاری، رقابت و داوری بین الملل اجتناب ناپذیر و پذیرفتنی است. از این رو دغدغه اصلی این مقاله اثبات دشواری پذیرش گروه قراردادهای در حقوق ایران به خاطر ابهام مفهومی، ناسازگاری آن با نظام عقود معین، ناتوانی در کاربرد اصول حقوقی و ناکارآمدی استدلالات قانونی توجیه کننده آن می باشد. به نحوی که نتایج حاصل این نوشتار مبتنی بر ضرورت مرزبندی های شفاف در کاربرد گروه قراردادهای در حقوق داخلی از نمونه های خاص خواهد بود. از این رو چالش های گروه قراردادهای در برابر شناسایی قانونی عقود در مقام ادغام، تجزیه، تشخیص اثر اصلی قرارداد، ناتوانی در رفع ایرادات ناشی از پیوند عقود مختلف و مهمتر از همه تضاد با اصل نسبیّت با روش توصیفی تحلیلی بررسی شده تا ضمن تأکید بر اهمیت گروه قراردادهای در نمونه های خاص، از ظهور آن در حقوق داخلی اجتناب شود.

کلیدواژه‌ها: قرارداد اجباری، گروه قراردادی، شناسایی قانونی، همبستگی اقتصادی، همزیستی عقود.

مقدمه و بیان مسئله

منشاء پیدایش گروه قراردادهای حقوق فرانسه می باشد از نظر اساتید در نظام حقوقی فرانسه Group Contracts و Ensemble Contractual به معنای یکپارچگی و ارتباط قراردادهای بوده و آثار حقوقی قراردادهای مرتبط از دو منظر ارتباط عقود بر یکدیگر و با طرفین آن بررسی می شود و معتقدند برای منع بطلان یک قرارداد در شبکه، قراردادهای مرتبط، بر اساس سایر قراردادهای تحلیل می شوند. در حالی که در حقوق انگلستان شبکه های قراردادی تحت هیچ نامی به رسمیت شناخته نشده و هیچ قانونی در این زمینه وجود ندارد. حقوق این کشور ضمن تأکید بر اصل نسبی بودن عقود، در شناسایی هرگونه حق برای ثالث تعلل دارد. (ابراهیمی و دیگران، ۱۴۰۰، صص ۱۶۸ و ۱۷۲). در همین راستا دکتربین گروه شرکت ها، نیز منشاء فرانسوی داشته و در برخی کشورها پذیرفته نشده است. ولی می توان آن را نوعی واحد اقتصادی دانست که حتی شرکت های عضو گروه می توانند با امکان تقابل قراردادهای مرتبط با یکدیگر از مزایای آن از جمله قرارداد داورى بهره مند شوند. (کاشانی و شیخانی، ۱۳۹۰، صص ۱۶ و ۲۸).

در حقوق ایران ظاهراً بحث تحلیلی در شناسایی گروه قراردادی صورت نگرفته است. هرچند که وجود آثار تألیفی^۱

۱. در تدوین نهایی این مقاله، در اواسط ۱۳۹۸ متوجه چاپ کتابی تحت عنوان «بررسی وضعیت حقوقی گروه های قراردادی» شدیم. به رغم تفاوت در عنوان دو اثر، مطالعه کتاب ما را به نقاط افتراقی با مقاله حاضر رساند: ۱. بررسی گروه قراردادی با رویکرد انحلال عقود متعدد به عقد واحد، تجمیع عقود متعدد، ضرورت به رسمیت شناختن گروه قراردادهای و انواع ارتباط بین عقود از منظر حقوق فرانسه، محور مباحث تألیف مزبور بوده ولی این مقاله به بررسی مبانی و دلایل رد گروه قراردادهای و بیگانگی آن با ادبیات حقوقی ایران می پردازد و می خواهد مشخص کند که نمی توان گروهی از قراردادهای را در حقوق ایران هموزن تک قرارداد دانست. ۲. در کتاب مزبور بیشتر با مرکزیت حقوق اقتصادی به تأثیرات گروه پرداخته و از عباراتی چون «عوامل پیشگام اقتصادی»، «شبکه های تجاری»، «اهداف و منافع مشترک اقتصادی»، «گروهی از قراردادهای اقتصادی وابسته» به عنوان عوامل پیوندی گروه قراردادی نام برده ولی آنچه در این اثر بیشتر مورد توجه است جایگاه گروه قراردادهای در حقوق خصوصی ایران و تبیین اشکالات حقوقی در پذیرش آن می باشد. ۳. کتاب مزبور فایده نظری داشته ولی مقاله در راستای اثبات چالش های فنی، حقوقی و کاربردی آن می باشد و به رغم تصریح خود مؤلف در صفحه ۹ مقدمه کتاب، دکتر کاتوزیان در قواعد عمومی

اندکی مبین ضرورت شناسایی گروه قراردادی در عموم عقود با الهام از منابع خارجی است هرچند پذیرش آن در نظام قراردادی ما دشوار است.

تحلیل و بررسی

به طور کلی اراده ها، صرفاً با چیدمان دو یا چند قرارداد در خلق ماهیتی واحد از عقود متعدد دخیلند. یکی از دستاوردهای این مطالعه اثبات این است که به نظر موجودیت گروه قراردادی مدعایی است که موجب بی نظمی در قراردادهای می شود. موضوعی که به سادگی در نمونه های خاص قراردادی قابل پذیرش ولی به طور عام به خاطر عدم هماهنگی با شرایط اساسی صحت معاملات و اشکالات متعدد در حقوق داخلی پذیرفتنی نیست چون هویت بخشی به آن در حقوق داخلی باید مستخرج از قانون باشد و تا زمانی که مقنن نسبت به تعیین احکام، انواع و شرایط تحقق آن مانند گروه اقتصادی اقدام نکند نمی توان آن را به مثابه گروه اقتصادی به استناد مواد ۱۰۱ تا ۱۲۱ پیش نویس لایحه قانون تجارت و ماده ۱۰۷ قانون برنامه پنجم توسعه ماهیتی مستقل فرض کرد. در تأیید آن اساتید معتقدند دولت در ۱۳۸۴/۵/۱۰ لایحه ای را به عنوان لایحه تجارت به مجلس ارائه داد؛ که در نتیجه آن (گروه اقتصادی با منافع مشترک) به عنوان یکی از قراردادهای مطرح شد. (علمی یزدی، ۱۳۹۲: ۷۸). و به مانند آن زمینه پیدایش گروه شرکت ها برای اولین بار به سال ۱۹۷۰ در رویه قضایی و داورى فرانسه بر می گردد و سابق بر آن زیربنای تشکیل دکتربین گروه

جلد یکم ۱۳۹۷ (اعمال حقوقی جمعی) معتقدند گروه قراردادی با معادل آن با حقوق کنونی ما بیگانه بوده و ضرورتی به بحث راجع به آن احساس نمی شود. به عبارتی در کتاب با جنبه ایجابی و در مقاله پیش رو با جنبه سلبی موضوع تحلیل شده است. ۴. علیرغم تفاوت در مفاهیم تجزیه ناپذیری و تقسیم ناپذیری عقود، در برخی آثار تفکیکی بین این دو اصطلاح حاصل نمی شود. از این رو تعهد تجزیه ناپذیر شامل چندین طلبکار و بدهکار می شود ولی تجزیه ناپذیری قرارداد به خاطر پیوندهایی است که بین عقود متعدد وابستگی ایجاد می کند. بنابراین هیچ مطالعه ای با رویکرد حقوقی به نحو خاص در ماهیت گروه قراردادی در حقوق ایران سابقه ندارد. لذا همین امر را می توان مهم ترین نوآوری و دستاورد این پژوهش و رویکردهای متفاوت به عقود جمعی و تبیین عدم انطباق آن با قواعد حقوقی ایران دانست.

تعریف گروه های قراردادی

در ارایه تعریف گروه قراردادی صرف همزیستی عقود کفایت نمی کند بلکه توجه به آثار و نتایج قراردادهای موجود در مجموعه وابسته هم ضرورت دارد. از نظر برخی گروه به عنوان یک گردهمایی از دو یا چند قرارداد، بیشتر اقتصادی و کاربردی است تا یک تشکّل حقوقی تلفیق شده از قراردادهایی که در قالب واحدی منعقد شده و میان تعهدات اطراف آن همبستگی اقتصادی ایجاد می کند. (ناظمی اردکانی، ۱۳۹۸: ۴). با توجه به این تعریف به نظر می رسد گروه قراردادی مشابه شرکت های سهامی عام است که سهامداران را در کنار هم قرار می دهد و آنها از مزایای اقتصادی ناشی از این پیوند حقوقی بهره مند می شوند. و در تعریفی دیگر گروه قراردادی به عنوان دسته ای از قراردادهای به هم پیوسته تعبیر شده که ضمن تبعیت از شرایط خاص، برای تحقق اهداف اقتصادی مشخص، در پیوند با عوامل متعدد نقش دارد. (اسدزاده، ۱۳۹۸: ۲۲). این تعبیر هم بر پیوند قراردادهای از منظر اهداف اقتصادی مشترک تأکید می کند.

دارد که به موجب آن توابع از اصل پیروی می کند که این ایده به عنوان اصلی قانونی تبدیل شده است. دکترین فرانسه معتقد بودند تجزیه ناپذیری قرارداد مانند یک خیابان دوطرفه است و قراردادهای به خاطر تأثیرات متقابل، رابطه متقابل هم دارند. از این رو اصلاح موادی از قانون تعهدات فرانسه در ۲۰۱۶ فرصتی را برای تغییر مفهوم حقوقی پیوندهای قراردادی پدید آورد. به نحوی که ماده ۱۱۸۶ قانون مدنی فرانسه مقرر می دارد: هنگامی انعقاد چند قرارداد برای تحقق یک معامله ضروری باشد با امحای یکی از آنها، قراردادهایی که اجرائشان غیرممکن شود منحل می شوند و در مواردی که به رغم بطلان یک قرارداد، اراده طرفین بر تداوم روابط قراردادی باشد توسل به بقیه عقود پابرجا خواهند ماند. (Bamde, 2017: 4-8). در حقوق انگلستان به رغم عدم پذیرش گروه قراردادهای به خاطر توجه به اصل نسبیّت، قراردادهای گروهی، نوعی مکانیزم ائتلافی است که براساس روابط چندجانبه ایجاد می شوند. این ائتلاف قراردادی با تأثیر رویه قضایی بر ساختار معاملات نقش مؤثری در توسعه اقتصادی دارند. (Edwards, 2008: 1). به علاوه در این کشور در مواردی شخص وارد مجموعه ای از توافقات از قبل ایجاد شده ای می شود که توان مذاکره ندارد ولی اثر حقوقی این پیوندهای قراردادی تا آنجاست که تعهداتی مشابه تعهدات قبلی برعهده طرفین می گذارد و آنها پس از پیوستن به مجموعه از آنها مطلع می شوند و در نهایت طرفین با کمک شروط قراردادی ارتباطات خود با قرارداد اصلی را تقویت می کنند. (Bagchi, 2012: 1-2).

شرکت ها در رأی دیوان داوری اتاق بازرگانی عنوان شده است به این نحو که شکل گیری گروه شرکت ها در فرانسه در گروه نگاه اقتصادی به حقوق با فرض اعضای یک خانواده تلقی کردن شرکت ها و ذینفع بودن آنها در سود و زیان می باشد. (بهمنی و مرادی، ۱۳۹۲: ۱۵۵، ۱۵۸ و ۱۶۷). علاوه بر فقدان نص قانونی و رویه عملی، ناسازگاری گروه قراردادهای با اصل نسبی بودن، اشکال در توزیع مسئولیت، عدول از قواعد خاص عقود معین، بلاتکلیفی سرنوشت معاملات جمعی پس از انحلال، ایراد در شناسایی قانونی قراردادهای پس از تجزیه، ایراد در تشخیص اثر اصلی گروه قراردادی، تعدد عوضین و تنوع ماهیت قراردادهای، مشکل ارتباط میان الزامات قانونی نسبت به اجزای مختلف گروه از نواقص ماهوی گروه قراردادی در کنار ایرادات ساختاری آن قابل اشاره است که به قطع از موجبات ردّ آن، عدم تطابق با اصول حقوقی، نابسامانی در جبران خسارت، ترجیح رویکردهای اقتصادی بر حقوقی، ابهام در موضوع و اشخاص وابسته به پیوند حقوقی مزبور می توان نام برد که توجیه حقوقی محکمی برای آن در حقوق داخلی یافت نمی شود. روش شناسی پژوهش مبتنی بر فرایندی است که برای تحلیل گروه قراردادهای در ابتدا مفهوم آن تبیین گشته، سپس تأثیرگذاری آن در حقوق داخلی و بین المللی بررسی می شود. از این رو در متن مقاله با ارایه نمونه هایی اثبات شده که گروه قراردادی در حقوق رقابت، نفت و گاز، تجارت و داوری بین المللی پذیرفتنی ولی به خاطر مغایرت با قواعد عمومی و اصول حقوقی در مبادلات داخلی مورد تردید است که با ذکر مثال هایی در این مقاله برای تقویت دلایل نسبت به تجزیه، تحلیل و توجیه آنها تلاش شده است. به طور کلی به خاطر لزوم بررسی فلسفه وجودی گروه قراردادهای موضع رژیم های حقوقی که در زیرنویس مقاله آمده، اثبات می شود که پذیرش مقوله مزبور در این نظام ها متفاوت می باشد.^۱

۱. به اختصار در ارایه گزارشی از وضعیت گروه قراردادی در کشور فرانسه خاطر نشان می گردد که در ماده L.311-20 قانون قدیم مصرف و ماده L.312-48 قانون مصرف جدید این مقرر وجود دارد که تعهد وام دهنده تا زمان انجام کامل عرضه کالاها و خدماتی که به موجب قرارداد اصلی داشته پایان نمی یابد و نوعاً بین دو قرارداد وام و خرید ارتباط است. خیلی زود دادگاه های این کشور تلاش کردند با اعمال مفهوم وابستگی متقابل عقود آن را به حوزه های دیگری از پیوندهای قراردادی تسری دهند. ضرب المثل *accessorium sequitur principal* در این نظام حقوقی وجود

اما به نظر می رسد گروه قراردادی ظرفی است که انواع مختلفی از قراردادهای معین یا نامعین با کارکردها و آثار مختلف در آن قرار گرفته و به عنوان یک کل تجزیه ناپذیر در عالم تکوین ظهور اعتباری دارد. پس گروه قراردادی، مجموعه‌ای متشکل از چند قرارداد، واحد ظاهراً مشخص و مجزا بوده و به عنوان یک کل دیده می شود. از این رو بر اساس تعریف پیشنهادی گروه؛ مجموعه قراردادهایی است که با هدف استخراج نتیجه ای خاص ایجاد می شود که اصولاً فسخ هر تک قرارداد موجود در این گردهمایی برابر بطلان و انحلال کل گروه خواهد بود ولی نتایج قانونی هر قرارداد و ایجاد مسئولیت متناسب با کارکرد هر عقد به صورت انفرادی ولی در بستر مجموعه قراردادهای به هم تنیده به صورت یک مجموعه واحد ظاهر می شود. اهمیت پیوند قراردادهای گروه تا آنجاست که دکترین حقوقی فرانسه معتقد به سرایت فسخ از قراردادی به سایر قراردادهای شبکه می باشند که با انحلال هر تک قرارداد سایر قراردادهای مربوط به آن تشکّل حقوقی بی اعتبار خواهد شد. (ابراهیمی و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۶۹).

مفهوم گروه قراردادی

در قراردادگروهی متعدده یا متعدده در رابطه قراردادی وجود داشته و هر یک از آنها به تساوی یا اختلاف در حقوق و تکالیف قراردادی سهیم اند اما در گروه قراردادی چنین پدیده ای به نحو مستقل وجود خارجی ندارد بلکه این مجموعه قراردادی کل غیرقابل تجزیه با سرنوشتی واحد را تشکیل می دهد. از این رو قلمرو مفهومی گروه قراردادی به روابط خاص محدود می شود. در گروه قراردادها برخلاف قرارداد گروهی انواع متعدد قرارداد مسأله اصلی است نه تعدد طرفین قرارداد به نحوی که همین تعدد منشاء پیدایش قراردادهای گروهی است هرچند می توان فرضی را متصور شد که در آن هم طرفین و هم عقود متعددی در قراردادهای گروهی مجتمع گردند. برنارد تیبسی از نویسندگان فرانسوی ارتباط بین عقود کار، بیمه، پیمانکاری، اجاره - فروش، اجاره به شرط تملیک، مصرف، لیزینگ و تمديد اجاره را برای اثبات نظریه گروه قراردادی کافی می داند. (Teyssie, 1977: 417-472). در حالی که چنین رویکردی نمی تواند در حقوق ایران اهداف موردنظر مقنن از عقود خاص به رغم پیوند انکارناپذیر عقود را به طور جامع پوشش دهد. ناگفته پیداست که در مواردی از نظر حقوق مدنی ایجاد تشکّل های قراردادی بعید نیست. تا آنجا که اساتید ارتباط بین گروه قراردادها و شرط داوری که هر دو اختلاف

منشاء ماهوی یا شکلی دارند را پذیرفته اند. با این توصیف که در حالت چندجانبه بیش از دو شخص با سه فرض زیر قراردادهایی با هم می بندند. در فرض نخست که گروه چهار عضو دارد الف با ب، ب با ج، ج با د قرارداد می بندند. اکثر قراردادهای خرید و فروش از این شکل تسلسلی تبعیت می کنند. در فرض دوم الف با ب، سپس الف با ج، در نهایت الف با د قرارداد می بندد که عمده‌تاً عقود ساختمانی اینگونه اند. در فرض سوم اعضای گروه در حالات متنوع عقود مختلفی را با هم می بندند. (کاشانی و شیخانی، ۱۳۹۰: ۲۹ و ۳۰). در خصوص توجیه قانونی راجع به قلمرو مفهومی گروه، بدهات این نکته آشکار است که صرفنظر از پذیرش این گونه های خاص، ایجاد وابستگی قانونی برای روابط قراردادی به عنوان یک تئوری مستقل غیرموجود انبوهی از تعارضات محال است. زیرا در این تئوری بدیع اولاً گروه قراردادها درصد ایجاد مفهوم عام جایگزینی عنصر حقوقی واحد به جای چند قرارداد مرتبط با همان کارکرد و رویش هویت مستقلی هموزن مجموعه عقدهاست که پذیرش عام فراگیر و گونه آن با کارکرد واحد طرد می شود. ثانیاً سردرگمی اصل نسبیّت و اشکال در شناسایی مسؤل هر رابطه قراردادی از پیامدهای منفی آن بوده که در مبحث بعدی به نهمفصل بررسی شده است و ثالثاً تزلزل در ساختار حقوقی و تسری ایرادات مربوط به ارتباط فنی و حقوقی قراردادهای موجود، به تعهدات پیوست به آن از اشکالاتی هستند که وجود داشته و توسل به این نهاد حقوقی را بدون تعیین تکلیف صریح درباره سرنوشت قراردادهای مستحیل در آن مگر در تعدادی از مبادلات خاص را محال می سازد.

چالش های گروه قراردادی در مواجهه با اصول حقوقی

در ادامه مباحث با عبور از منشاء پیدایش، تعریف و مفهوم گروه قراردادها به بررسی ایرادات قابل تصور این نهاد حقوقی در مواجهه با اصول حقوقی پرداخته شده است. در خصوص چالش های گروه قراردادی در مواجهه با اصول حقوقی باید اذعان داشت که گروه قراردادی هویت مستقلی است که ضمن عدم انطباق با اصول حقوقی با تبیین نمونه هایی، جای پای خود را به عنوان الگوهای از پیش تعیین شده در نظام حقوق بین الملل و در مواردی در حقوق داخلی باز کرده در حالیکه ضرورت تصریح قانون از لوازم رسمی شدن نهاد حقوقی مزبور است ولی مابینت اصول حقوقی در مواردی مانع هویت بخشی آن شده

در یک تشکّل به صورت سبب و مسببی چهار نوع رابطه از قبیل عدم - عدم، عدم - وجود، وجود - وجود، وجود - وجود قابل تصور است. با این توضیح که عدم هر قرارداد منتهی به عدم قرارداد دیگر می‌شود مانند انتفای قرارداد پیمانکاری که با انحلال آن علی‌الاصول سایر قراردادهای تبعی منحل می‌شوند. یا عدم هر قرارداد به تحقق قرارداد دیگری منتهی می‌شود مانند قرارداد پیش فروش آپارتمان‌ها و قراردادهای آتی که پس از انتفای قرارداد مزبور قرارداد بیع محقق می‌شود. یا وجود هر قرارداد به عدم قرارداد دیگر منجر می‌شود مانند قرارداد ازدواج که منجر به انحلال نامزدی می‌شود یا وجود هر قرارداد مقدمه وجود قراردادی دیگر است مانند دادن وکالت طلاق به زوجه پس از تحقق نکاح.

۲. چالش شناسایی اثر اصلی قرارداد در پیوند عقود

به نظر می‌رسد در فرض تجمیع دو یا چند قرارداد در یک رابطه حقوقی شناسایی قرارداد اصلی با ظهور اثر غالب آن مشخص می‌شود. برخی معتقدند در فرض انشاء قراردادی که حاوی آثار متعددی است، عقد با ظهور مهم ترین اثر حاصل شده و قانون نیز همان اثر را بر عقد بار می‌کند. (Ramaseshan, 1973: 197). در مواردی پیوند عقود تا آنجاست که تعیین هویت مستقل برای هر تک قرارداد مشکل می‌باشد. مثلاً از نظر برخی تأمین مالی قراردادهای پروژه محور با یکسری توافقات مرتبط صورت می‌گیرد که منجر به نظارت وام دهنده بر قراردادهای منعقد می‌شود. در اسناد تأمین مالی پروژه محور، شبکه ای از قراردادهای وجود دارند که نتیجه آنها وجود قراردادهای مرتبط و تأثیرگذار مابین اسناد مالی و اسناد پروژه است. در اصل قرارداد وام، محوری برای تبعیت سایر قراردادهای از شروط قرارداد دیگر می‌باشد و ارتباط زنجیره ای بین اسناد پروژه به لحاظ تخصیص ریسک می‌باشد و بین اسناد مالی و اسناد پروژه این ارتباط زنجیره ای به منظور تأثیرپذیری است که قراردادهای مزبور بر ساختار سرمایه دارند و به نوبه خود می‌توانند دلیلی بر تشکیل شبکه قراردادی در تأمین مالی پروژه محور تلقی گردند تا موجب عدول از نسبیت قراردادی و ایجاد حق برای ثالث گردند. (ابراهیمی و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۵۲-۱۵۳ و ۱۵۶-۱۶۵).

۳. چالش تحمیل آثار قانونی بر گروه جز در موارد خاص

به نظر در مواردی قراردادهای یک کل تجزیه‌ناپذیر را در قالب

و به رغم مغایرت با اصول کلی در کارکردهای خاص قابل تمسک می‌باشند.

۱. چالش قانونی شناسایی منفرد عقود گروه قراردادهای

به نظر می‌رسد برای اسباب تجزیه گروه قراردادهای دو حالت متصور وجود دارد. به این نحو که آنقدر وابستگی اقتصادی عقود گروه زیاد است که هر تک قرارداد در این گردهمایی به عنوان بخشی از یک فرایند اقتصادی بوده و با تجزیه یا انحلال گروه، کل این تشکّل از بین می‌رود یا عدم وابستگی اقتصادی قراردادهای ناچیز بوده و از هم پاشیدگی آنها موجودیت هر تک قرارداد را سلب نمی‌کند. در فرض نخست ارتباطی کامل بین قراردادهای مجموعه برقرار است که حیات کل گروه به هر تک قرارداد وابسته می‌باشد ولی در فرض دوم هر قرارداد جز موجود ولی غیرمؤثر در حیات گروه بوده و انتفاء یا جدا شدن آن از مجموعه، موجب انحلال نمی‌شود.

در تحلیلی دیگر با تجزیه قراردادهای شبکه ای اصولاً نتیجه تجزیه شناسایی ظاهری عقود معین است. از این رو عقود شبکه ای تکوینی از قراردادهای معین متعدد نخواهند بود هرچند تجمیع عقود متعدد ممکن بوده و آثار و نتایج قراردادهای معین برحسب مصلحت استحصال می‌شود. از این رو برخورد دوگانه حقوقی و مراجعه به آثار عقود معین پس از تجزیه قرارداد مرکب به خاطر منع سوءاستفاده و ضرورتی است برای جبران خسارات ناشی از پرداخت‌های ناروایی که در چارچوب قرارداد مزبور ولی در گروه قراردادهای صورت گرفته یا برای تحصیل حقوق منبعث از استیفاء ناروا از مال یا کار اشخاصی است که سرمایه و کار آنها در این توافق ترکیبی با تجزیه به خطر افتاده است. صرفنظر از تجزیه عقود و تحلیل نتایج آنها در نقطه مقابل امکان ادغام آنها وجود دارد که از نظر اساتید در سه مورد دآوری ها در عقود مختلف ادغام می‌شود. ۱. طرفین با ادغام موافق باشند. ۲. یک توافق نامه معتبر وجود داشته باشد. ۳. موافقتنامه ای رسیدگی یکپارچه ای دآوری های متعدد را ایجاب کند که با این حال باید اولاً دآوری میان اشخاص واحدی باشد. ثانیاً اختلافات ناشی از رابطه حقوقی واحدی باشد. ثالثاً موافقت نامه های متعدد هماهنگ و سازگار باشند. (کاشانی و شیخانی، ۱۳۹۰: ۳۴). نکته آخر قابل ذکر در مقوله چالش های قانونی شناسایی منفرد عقود گروه قراردادهای آن است که از جهات سلبی و ایجابی پیوندهای متنوعی بین عقود برقرار است. از این رو با فرض پیوند قراردادهای موجود

آن می شوند یا قرارداد اول حاوی شرطی است که صادرکننده متعهد به خرید کالاها و خدمات از واردکننده خواهد بود. (شیروی، ۱۳۹۸: ۴۷۱-۴۷۲). در اصل شبکه قراردادی مزبور حاصل تعاون اشخاص متعددی است که از لحاظ حقوقی جدا بوده و برای رسیدن به یک هدف مشترک اقدام می کنند. از این رو شبکه موصوف با ارتقاء حجم معاملات، ریسک دسترسی انفرادی به خواسته های مفروض را افزایش می دهد. از این رو مکانیزم شبکه قراردادی مستلزم اعتماد کافی اعضاء برای ارایه دانش و اطلاعات به شبکه و سهیم شدن آنها در ریسک ها می باشد. (ابراهیمی و دیگران، ۱۴۰۰: ۶۴) نوع دیگر از پیوندهای قراردادی ضمانت نامه های بانکی است. از نظر برخی ضمانت نامه بانکی حاصل روابط قراردادی متعدد و متمایز از قرارداد اصلی است که این تمایز را توافق طرفین به صورت شرط نتیجه موجب می شود. زیرا این ضمانت ها از یکسو در موجب معافیت ذی نفع از اثبات ادعا، ضمن استحقاق او مؤثرند و از سوی دیگر مانع رجوع بانک به روابط قراردادی برای ایفای تعهدات خود می گردد. چون منشاء تعهد بانک توافق مستقلی است که انعقاد ضمانت نامه بانکی را از قرارداد اصلی منفک می سازد. (محبی، ۱۳۹۸: ۱۸۲-۱۸۵). در نهایت افست که با معامله متقابل رایج شد و به موجب آن خریدار محصولی را از تولیدکننده محصول تهیه کرده و در مقابل همین تولیدکننده تعهد به خرید قطعات به کار رفته در آن محصول از کشور خریدار یا عهده دار پرداخت معادل ارزش آن می شود. این قراردادها از سه نوع توافق جداگانه بین طرفین حاصل می شود که شامل دو عقد بیع و یک توافق خصوصی با هدف مرتبط کردن آنها به یکدیگر تشکیل می شود. (اسکینی و آقا موسی تهرانی، ۱۳۹۱: ۱۲۷-۱۲۸).

۴. چالش اصل نسبی بودن در گروه قراردادها

در مواردی عقود با شأن یک نفر ارتباط دارد نه بیشتر ولی قانون اداره آن برای دو نفر برقرار کرده است. چون اصل نسبیت نتیجه انشاء را متوجه متعاقبین می کند. (صدر، ۱۳۷۹: ۶). مدیریت قراردادها در افزایش درآمد، توزیع عادلانه ثروت، انطباق خدمات با نیازها و در تضمین سازگاری آنها با اوضاع و احوال مؤثر است. (Brian. 2018: 9). تحلیل واقعی چنین می نمایاند که در شبکه های قراردادی، تعدد طرفین و عقود متعدد اصل نسبیت را با مشکل مواجه می کند. مهم ترین ابزار

بسته حقوقی واحد تشکیل می دهند. دادرس باید ضمن برقراری رابطه منطقی بین آنها، حسب اصل و فرع، سببیت و شرطیت، قرارداد مرجع را شناسایی کرده و آثار و الزامات قانونی متناسب را اعمال کند که در این فرض پذیرش کارکردی مستقل برای هر تک قرارداد در یک مجموعه مستقل ولی مرکب ظاهری و ساخته تحلیل های ذهنی بوده و محال است. از این رو ترتب آثار حقوقی بر هر یک از تک قراردادهای تکلیفی مالایطاق خواهد شد که فروض قانونی از پذیرش آن امتناع دارد. در نتیجه نمونه هایی رو قرارداد از قبیل افست، ضمانت نامه های بانکی، بیع متقابل در صنعت نفت و ائتلاف استراتژیک^۱ در تجارت بین الملل یا مواردی از عقود سنتی ولی مرکب مانند انبارداری، آبونمان و صحافی از جمله مصادیق متعارف ناشی از پیوندهای قراردادی تلقی می شوند. حقوقدانان معتقدند در انبارداری، مالک کالاهای خود را به انباردار می سپرد تا تعهد به حفظ مال (ودیعه)، اجاره اعمال و اعیان محقق شود. (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۴: ۱۴۶). در بیع متقابل^۲ استفاده از سایر قراردادها برای تأمین مالی در پروژه های صنعت نفت بوده و شرکت های خارجی هزینه هایی از قبیل خرید تجهیزات، استفاده از نیروی انسانی و عملیاتی تا توسعه میدان نفتی را متقبل می شوند و پس از اینکه تولید به سطحی خاصی رسید آن را به شرکت برگرداند. (صابر، ۱۳۸۶: ۲۴۶-۲۵۰). به نظر اساتید خرید متقابل از دو قرارداد تشکیل شده که از قبل بین طرفین پروتکلی مستقل منعقد و طرفین متعهد به تبادل متقابل

۱. قرارداد ائتلاف استراتژیک از ابزارهای همکاری در صنعت نفت و گاز می باشد. مراجعه به این گردهمایی قراردادی تداعی گر این پرسش است که آیا در این مجموعه قرارداد خاصی در کنار سایر عقود شکل گرفته یا ساختاری از انواع قراردادهای زیرمجموعه آن محقق شده است؟ پاسخ آنکه در قرارداد مزبور وحدت در عین کثرت پدید آمده و گستره ای از منابع مالی در کنار فناوری و عوامل تولید در کنار هم قرار دارند و رجوع به این مجموعه قراردادها در تحقق نظام یکپارچه، توزیع ریسک های پروژه بین اعضاء، ارتقاء بهره وری تولید و توسعه اقتصادی شرکت مؤثر است. (نوری یوشاتلویی و غلام دخت، ۲۴۷ و ۲۴۸).

۲. در کشور ما اولین قرارداد به شیوه بیع متقابل بین شرکت ملی نفت ایران و شرکت آمریکایی کونوکو بسته شد. این قرارداد قبل از اجرایی شدن به دلیل تحریم ضد ایران توسط آمریکا و در زمان ریاست جمهوری کلینتون ملغی شد، شرکت نفتی فرانسوی توتال با شرایط متفاوت قرارداد کونوکو را امضاء کرد و در عمل اولین پروژه از این نوع را عملیاتی کرد. (ایزدی فرد، ۱۳۸۹: ۱۱۴).

اقتصادی مرتبط بوده و بالفعل در ارتباط متقابل قانون و اقتصاد معنا پیدا می‌کنند.

با بررسی موضوع از دریچه تاریخی پیوند میان شرکت‌های تجاری در در قرن گذشته قالب‌های تراست و کارتل وجود داشت که می‌توانست عامل مؤثری در پیوند شرکت‌ها وفق اراده مدیران یا سهامداران آنها باشد. اما دولت‌ها بعدها متوجه شدند وجود کارتل و تراست،^۳ با ایجاد انحصار تهدیدی در مقابل رقابت است. با تأمل در نتایج عملی، این برآیند به نظر می‌رسد که تغییر رویکردهای اقتصادی عامل مؤثری در واداشتن مقنن برای ترجیح دادن گروه منفعت اقتصادی، قراردادهای همکاری مشترک، گروه شرکت‌ها و گروه‌های اقتصادی به جای تراست و کارتل جهت ارتقاء تولید و خدمات برای تأمین نفع عمومی است. از این رو گروه‌های اقتصادی مطرح شده در پیش‌نویس لایحه قانون تجارت به صورت شرکت مدنی، با هدف همکاری مشترک بنگاه‌های اقتصادی به موجب قراردادهای متعدد مدنی ایجاد شده اند اما به واقع، نهاد گروه قراردادهای با نظام شرکت‌های هفتگانه قانون تجارت و با گروه‌های اقتصادی قانون برنامه پنجم توسعه هماهنگی ندارد بلکه اگر گروه قراردادهای را به مثابه یک نهاد بدانیم باید به نظر حقوقدانان بود که محدودیت‌ها را برای شکل دهی روابط رسمی و غیررسمی به منظور ساماندهی روابط اقتصادی اشخاص حقوقی باید لحاظ کردند. (حسن بادینی و فروزان بروجنی، ۱۳۹۹: ۴۶۰-۴۷۲).

بررسی جایگاه گروه قراردادی در داوری تجاری بین‌الملل

در حقوق کنونی، انتقال شرط داوری با قرارداد اصلی پذیرفتنی است فارغ از اینکه انتقال طلب، نسبت به حقوق یکی از متداعیین یا در قالب گروه قراردادهای باشد. (صحرا بیان، ۱۳۹۳: ۲۴۷-۲۴۸). چنین به نظر می‌رسد روش‌های نوین انعقاد قراردادهای بین‌الملل اغلب به تعدد و توالی قراردادهای و اطراف

۳. قوانین ضد تراست به منظور جلوگیری از انحصار و حمایت از رقابت ایجاد شده است. از جمله قوانین ضد تراست قانون شرمن ۱۸۹۰ (مخالف انحصار در تولید و تمرکز فعالیتهای تجاری)، قانون کلاتون ۱۹۱۴ (مخالف تبعیض در مبادلات تجاری) و قانون رایبسون ۱۹۳۶ (مبتنی بر ضرورت عرضه کالاها و خدمات) بودند. (بادینی، ۱۳۸۲: ۱۲۰).

رفع این معزل تشخیص ذی‌نفعی و ذی‌حقی طرف مرتبط هر تعهد خواهد بود.^۱ در این مقاله برای تشخیص مسئولیت و مسئول در گروه قراردادهای از هندسه ترسیم خطوط کمک گرفته ایم. با این فرض که این خطوط با ایجاد ارتباط موازی، غیرموازی یا مدور در یک شبکه طولی یا عرضی با متعهد هر موضوع حقوقی مرتبط می‌شود. اگر پیوند هندسی طرفین متعدد یک قرارداد، عمودی باشد نسبت آنها با انشاء یکسان است ولی اگر رابطه هندسی اطراف قرارداد افقی باشد رابطه حقوقی آنها نسل بعد نسل خواهد بود. به طور کلی نسبت رابطه تقابل طرفین را در اصل، متفرعات و نتایجی که از عمل حقوقی حاصل می‌شود را به رسمیت می‌شناسد و تصور اینکه در ترکیبی از مجموعه‌های قراردادی، اصل نسبت مفقود شود و خواهان از موجودیت خوانده غافل گردد وجود دارد. از این رو گاه این ابهام موجب مواجهه با انبوهی از طرفینی است که ضعف آن مؤثر در انشقاق و سردرگمی نسبت به خواسته می‌شود.^۲

گروه قراردادی؛ آزادی اراده و واقعیت‌های اقتصادی

انگیزه کسب سود عاملی مؤثر در تشکیل گروه‌های اقتصادی، ضمن پیوندهای قراردادی است. ناگفته پیداست که ادغام، تداخل، انفکاک، انحلال و تجزیه واژه‌هایی مرتبط با گروه قراردادهای و گروه‌های اقتصادی هستند که با بنگاه‌های

۱. در حقوق فرانسه برای مقابله با چالش اصل نسبت در گروه قراردادی دو رویکرد سختگیرانه و انعطاف پذیر وجود دارد. در رویکرد نخست اصل نسبی بودن هر قرارداد فقط نسبت به پیمانکاران خود اثر دارد و سرنوشت هر قرارداد فقط با توجه به محتوای آن تعیین می‌شود. رویکرد دوم انعطاف پذیر بوده و به موجب آن ایجاد مجموعه‌های قراردادی موجب پیوندی تجزیه ناپذیر در وابستگی عقود است. در نهایت دادگاه‌های فرانسه با وجود سالها مقاومت رویکرد انعطاف پذیر را انتخاب کردند. دستور دهم فوریه ۲۰۱۶ این تغییر را در حقوق قضایی تکمیل کرده و این وضع پس از تصویب قانون شماره ۲۲۰۷۸ مورخ ۱۰ ژانویه ۹۷۸ در رابطه با حقوق مصرف کنندگان در زمینه عملیات اعتباری خاص تغییر اساسی کرد. (Bamde, 2017: 2).

۲. از نظر برخی در رسیدگی‌های قضایی پس از انشاء رأی، آثار حکم محدود به طرفین دخیل در آن می‌باشد ولی گاه آثار حکم به عنوان پدیده‌ای حقوقی در برابر عموم قابل استناد خواهد بود مانند حکمی که علیه شرکت‌های تجاری صادر می‌شود. (صالحی ذهابی، ۱۳۸۹: ۴۱ و ۴۴).

اختلافات پیوندهایی بین قراردادهای متنوع و پیچیده و پیدایش داوری مختلط را موجب شده است. (کاشانی و شیخانی، ۱۳۹۰: ۱۲-۱۶ و ۲۷).

بررسی جایگاه گروه قراردادی در تجارت بین الملل

به نظر می رسد گروه قراردادی در مراحل انعقاد، اجرا، حل اختلاف و تعیین مرجع صالح در تجارت بین الملل با تبعاتی همراه باشد. ایراد گروه در تجارت بین الملل از جهت چگونگی رفع تنازعات احتمالی شرکت های طرف قرارداد است که با اعمال سلیقه در رسیدگی همراه است. یعنی مرجع رسیدگی به دلخواه با توجه به شدت وابستگی و تأثیرپذیری سرنوشت قراردادها بر یکدیگر می تواند همه تنازعات را یک کل در نظر گرفته یا با تلقی کردن هر تک قرارداد به عنوان یک جزء حکم دهد. مثلاً تعدد طرفین در ضمانت نامه های بین المللی مرتبط با قرارداد اصلی از عقود تجاری بین المللی است. به نحوی که دعای مزبور در ارتباط با ضامن، مضمون له و مضمون عنه ضمن ارتباط با حقوق داخلی کشورها، مشکل تعارض قوانین و صلاحیت را مطرح می سازد. (مجبی، ۱۳۹۸: ۱۷۸). از این رو به رغم پذیرش اهمیت هویت بخشی به گروه ها در تجارت بین الملل نمی توان از چالش های آن غافل بود. از این رو قراردادهای «لیسانس»، «فرانشیز»، «بیع متقابل»، «ضمانت نامه های بین المللی» و «اتلاف استراتژیک» که در دارنده قراردادهای مختلف با مفاد و تفاسیر متنوعی هستند در تجارت جهانی شاخصه هایی از مبادله کالاها، خدمات و دانش فکری بین نهادهای فعال در بازرگانی بین المللی را بوجود آورده و تشکلهای متفاوتی از عقود را ایجاد کرده اند. به طوری که هر یک می تواند در مواجهه با نظام اصول حقوقی می توانند از فواید یا مضراتی برخوردار باشند.

بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل از پژوهش فعلی مبتنی بر اهمیت تفکیک گروه قراردادهای نمونه داخلی و بین المللی که بعضاً مغایر اصول حقوقی قلمداد شده اند. در بسامد این نوشتار اثبات شد گروه قراردادهای به نحو عام با حقوق داخلی ایران هماهنگی ندارد هرچند که در حقوق نفت و گاز، داوری بین الملل، ضمانت نامه های بانکی، تأمین مالی پروژه، تجارت بین الملل و موارد دیگر می توان نقش برجسته ای برای گروه های قراردادی قائل شد.

آنها متکی است. با این توضیح که رویکردهای اقتصادی در تحلیل عقود به شناسایی مجموعه قراردادهای دارای هدف یا موضوع مشترک به عنوان ماهیت حقوقی متفاوت متمایزند که از آن به گروه قراردادها یاد می شود.^۱ به نحوی که در تجارت منطقه ای و فرامنطقه ای کارکردهای مختلف از بسته حقوقی مورد انتظار متعاهدین به ناچار در واگرایی یا همگرایی حقوقی آنها نقش مؤثری دارد. برخی اشاره کرده اند در پرونده وستلند اختلافات ناشی از دو قرارداد یکی بین ای، او ای و وستلند و دیگری قرارداد بین وستلند و ای بی ایچ بود. با وجود آنکه شرکت وستلند شروع کننده دعوی بود، موضوع داوری علیه ای او ای، ای بی ایچ و چهار شرکت عربی دنبال شد و دیوان داوری، خود را نسبت به همه خواندگان صالح دانست و به استناد بند ۲ ماده ۲۴ قانون فدرال سوئیس راجع به آیین دادرسی مدنی فدرال ۱۰۴۷ اعلام صلاحیت کرد چون به نظر او مجموعه اسناد کل تجزیه ناپذیر را تشکیل می دهند و باید گروهی رسیدگی شود. (ناظمی اردکانی، ۱۳۹۸: ۷).

از این رو در تحلیل جایگاه گروه قراردادهای در داوری تجاری بین المللی همین بس که به نظر اساتید شرط داوری از طریق گروه قراردادهای موفقیت بیشتری دارد. مطرح شدن قلمرو داوری در گروه قراردادهای موجب پیچیده تر شدن روابط تجاری بین الملل می شود چون ارتباط قراردادهای در وابستگی دعوی آنها را نیز مؤثر است. (شهبازی نیا و دیگران، ۱۳۹۵، صص ۱۱۰-۱۳۰). در گروه قراردادهای با مقوله داوری مختلط مواجهیم. به نحوی که در آن تعدد طرفین وجود دارد؛ موضوعی که براساس رضایت ضمنی ثالث به داوری یا تعهد ضمنی یا دکتترین گروه شرکت ها حاصل می شود. گسترش تجارت بین الملل و حدوث

۱. برخی نظر مرکز بین الملل دیوان داوری راجع به سرمایه گذاری خارجی در خصوص پرونده ای را به این نحو ابراز کرده اند که در متنازع فیه سرمایه گذاری از طریق اقدامات حقوقی متنوعی است که بررسی هر اقدام منفرداً موجب انزوای آن بوده و با واقعیات اقتصادی یا اراده طرفین مغایر است و باید به تمام عقود موجود در مجموعه به صورت یک گروه نگریسته شود. (ناظمی اردکانی، ۱۳۹۸: ۴). در مورد اینکه آیا بین قرارداد داوری و قرارداد اصلی ارتباطی وجود دارد یا از هم مستقل هستند حقوقدانان معتقدند طرفین قرارداد اصلی را برای مراجعه به داوری منعقد نکرده اند بلکه قرارداد داوری را برای حل و فصل اختلافات برآمده از قرارداد اصلی نوشته اند که شرط داوری توافقی جدا از پیکر قرارداد اصلی است. (اسکینی، ۱۳۸۳: ۱۳).

بادینی، حسن؛ فروزان بروجنی، فرناز (۱۳۹۹). «نگرش تحلیلی به تأثیر نهادهای حقوقی بر توسعه اقتصادی با تمرکز بر نهادهای تشکیل دهنده هسته حقوقی بازار»، فصلنامه مطالعات حقوقی خصوصی، شماره ۳.

بهمئی، محمدعلی؛ مرادی، فهیمه (۱۳۹۲). «نقش دکترین گروه شرکت ها در شناسایی اطراف پنهان قرارداد»، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۶۱.

جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۹۴). فلسفه اعلی در علم حقوق. تهران: گنج دانش.

شهبازی نیا، مرتضی؛ کشکولی، رسول؛ صادقی، محمود؛ عزیزی، ابراهیم (۱۳۹۵). «گسترش قلمرو شرط داوری از طریق رضایت مفروض»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، (۲۰): ۳. شیروی، عبدالحسین (۱۳۹۸). حقوق تجارت بین‌الملل. تهران: سمت.

صابر، محمدرضا (۱۳۸۶). «مطالعه تطبیقی ماهیت حقوقی قراردادهای بیع متقابل و جایگاه قانونی آن»، نشریه حقوق بین‌المللی، شماره ۳۷.

صالحی ذهابی، جمال (۱۳۸۹). «اصل نسبی بودن رأی حقوقی»، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۷۱.

صحراایبان، علی اصغر (۱۳۹۳). انتقال شرط داوری، مجموعه مقالات جشن‌نامه دهمین سالگرد تأسیس مرکز داوری اتاق ایران. تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی.

صدر، سیدمحمدباقر؛ حائری، علیرضا (۱۳۷۹). «حواله». مجله فقه اهل بیت، شماره ۴.

علوم یزدی، حمیدرضا (۱۳۹۲). «چالش‌های حقوقی تشکیل گروه اقتصادی با منافع مشترک»، پژوهش حقوق خصوصی، شماره ۴.

کاشانی، جواد؛ شیخانی، مهدی (۱۳۹۰). «داوری‌های مختلط در قواعد جدید داوری اتاق بین‌المللی بازرگانی»، مجله پژوهش‌های حقوقی، شماره ۱۹.

محبی، محسن (۱۳۹۸). داوری تجاری بین‌المللی. تهران: خرسندی.

ناظمی اردکانی، محمدجواد (۱۳۹۸). گروه قراردادی. میبد: پنجمین همایش ملی حقوق.

نوری یوشاتلویی، جعفر؛ غلام دخت، سمیرا (۱۳۹۷). «قرارداد ائتلاف استراتژیک در حقوق تجارت بین‌الملل با تأکید بر صنعت نفت و گاز»، فصلنامه مطالعات حقوق انرژی، شماره ۷.

از دیگر نتایج این پژوهش آن است که اولاً عبارت گروه قراردادهای جایگاه فنی حقوقی نداشته و ارتباط بین عقود به شیوه مزبور با هدف استحصال پیامدهای قانونی به دلیل وجود تعارضات متعدد درون ساختاری در حقوق داخلی مورد تأیید نیست. ثانیاً ادغام، الحاق، همزیستی، جایگزینی، ملازمه، تداخل و تأثیر متقابل عقود بر هم از عناصر مؤثر در تشکیل شبکه‌های قراردادی هستند. درحالی‌که عامل ارتباط دو یا چند قرارداد در اصل ناشی از طبیعت عقود، تأثیرات آنها بر هم و وجود قراردادهای ممزوج می باشد. ثالثاً این نتیجه اصلی حاصل می شود که در مواردی عقود مکمل هم بوده و بطلان یکی به بقیه تسری می یابد یا برعکس درکنار هم بوده و بطلان یکی به سایر قراردادهای سرایت نمی کند. در نهایت پیشنهاد می گردد راهکار تشکیل گروه قراردادی در حقوق داخلی ایجاد امکان همزیستی عقود متعدد در کنار هم در صورت امکان رجوع به کارکردهای هر عقد پس از انحلال آن می باشد و از طرفی برقراری رابطه نسبی در هر قرارداد با طرف‌های مربوط به خود آن رابطه به رغم ایجاد تشکّل حقوقی می باشد.

منابع

ابراهیمی، سید نصراله؛ کسنوی، شادی؛ باقری، محمود (۱۴۰۰). «تحلیل ماهیت حقوقی اقتصادی تأمین مالی پروژه محور؛ تعیین سلسله مراتب بین زنجیره قراردادهای و چالش تعارض و هماهنگی بین آنها»، فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی، (۱۳): ۲.

اسدزاده، سکینه (۱۳۹۸). بررسی وضعیت حقوقی گروه‌های قراردادی. تهران: نشر امجد.

اسکینی، ربیعا (۱۳۸۳). «مبانی نظری اصل استقلال موافقت نامه داوری از قرارداد اصلی در حقوق تطبیقی»، نامه مفید، شماره ۴۳.

اسکینی، ربیعا؛ آقاموسی طهرانی، رضا (۱۳۹۱). «ماهیت و آثار معاملات افسست در نظام حقوقی ایران و فقه امامیه»، پژوهشنامه حقوق اسلامی، شماره ۲ (پیاپی ۳۶).

ایزدی فرد، علی اکبر؛ کاویار، حسین (۱۳۸۹). «تأملی فقهی-حقوقی در قرارداد بیع متقابل»، فصلنامه پژوهش‌های بازرگانی، شماره ۵۴.

بادینی، حسن (۱۳۸۲). «مبانی فلسفی نگرش اقتصادی به حقوق»، مجله دانشکده حقوق، شماره ۶۲.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- B.Teyssie. Andre Tunc. (1977). Les groups de contrats Revue internationale de droit compare. Paris.
- Bagchi, Aditi. (2012). *Parallel Contract*. www. [http:// Scholarship. law. upenn.edu](http://Scholarship.law.upenn.edu).
- Bamde. Aurelien. (2017). *Groupes de contrats: le régime juridique des ensembles contractuels* (indivisibilité et interdépendance), l'Université Paris 2 Panthéon-Assas.
- Erica, Bosio (2015). *Enforcing contracts, How judicial efficiency supports freedom of contract*. Doing Business.
- Brian, Akampurira. (2018). *The Effectiveness of contract management on contractors' performance Ministry of trade. industry and cooperatives, Manitowoc Cranes pub.*
- Edwards. Jeremy (2008). *Contract enforcement, Institutions and social capital: the Maghribi traders reappraised*. CESifo working paper.
- Naidu, Suresh. (2013). Coercive contract enforcement: Law and the labor Market in nineteenth century industrial Britain, Suresh Naidu, American Economic Review.
- V. Ramasashan (1973). *Compulsory contracts: A riddle of modern jurisprudence*. lecture in mercantile law, university of Madras.

COPYRIGHTS

© 2022 by the Authors. Licenses PNU, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی